

Oponentský posudek diplomové práce Bc. Zuzany Konopáčové *Analýza mocenských vztahů a genderových stereotypů v dílech Gabriely Preissově – „Gazdina roba“ a „Její pastorkyňa“*

Mezi **pozitiva** diplomové práce, na něž krátce zaměřím svou pozornost nejprve, řadím důkladné a pečlivé čtení pramenných beletristických textů přístupně prezentovaných v čtenářsky vstřícném výkladu (k výhradám viz níže), stejně jako důkladnou péči věnovanou metodologickému a konceptuálnímu pozadí, které se průběžně výkladem vhodně prolíná a nemizí z horizontu diplomantčiny pozornosti (k výtkám viz též níže). Práce rámuje své interpretace tradicí a pojmy feministické literární vědy (gynokritika u E. Showalter, kritika dichotomizací u H. Cixous, poukázání na diskurzivní konstruování genderu i pohlaví u J. Butler, analýza sebedisciplinizace ženského subjektu u Sandry Bartky, akceptace a neviditelnost domácího násilí, S. Brownmiller ad.), zároveň těžiště jejího metodologického aparátu leží však ve vhodně a dobře sumarizovaných sociologických konceptuálních nástrojích (P. Bourdieu *habitus*, M. Foucault *biopolitika*, S. Hall, P. Barša atp.), které umožňují nastínit těsnou provázanost mezi jedincem, komunitou, mocí, socializací, enkulturací, stereotypem, jeho naturalizací v každodenní performaci i sociálních institucích a jejich tlacích (výhrady k tomu viz níže). Pozitivně také vnímám, že si autorka pro subtilnější postižení jemného a komplexního tkaniva utváření subjektu postavy Kostelničky a fatální sítě (nepostřehnutelných) společenských a mocenských vztahů, v níž je ukotvena, zvolila foucaultovský slovník vhodně a smysluplně nahlédnutý a zhodnocený právě feministickou optikou (Judith Butler, Sandra Bartky, Amy Allen, Jane Sawicki, Judith Butler, Sara Mills, Pam Morris, polemicky Nancy Hartsock). Je oceněníhodné, že si diplomantka tuto širší feministickou sekundární literaturu dostupnou v českých překladech či českých knihovnách dohledala a funkčně ji využila. Oceněníhodné také je, že diplomantka zmiňuje i aparát Giorgio Agambena *homo sacer* v jeho navázání na aristotelskou dichotomii *zoe* a *bios* atp. (ten by se hodil např. v souvislosti s tragickým činem Kostelničky a sociální stratifikací vesnického, a potažmo jakéhokoli jiného, společenství).

Diplomantka také dobře používá dostupnou literaturu historickou (Lenderová, Horská, Heczková, Kynčlová), vhodně též odkazuje na studii Maria Gańczarczyk, která nabízí podrobnější antropologický vhled do dobových, historicko-společenských genderových norem. To ve svém úhrnu poskytuje plastické pozadí pro detailnější analytické uchopení tragické dynamiky mezi jedincem a internalizovanými mocenskými a sociálními kategoriemi v obou interpretovaných literárních dílech Gabriely Preissově z důsledně feministické a hlouběji promyšlené perspektivy. Za velice výrazný kladný rys práce považuju skutečnost, že se autorka zároveň systematicky a věcně drží zvoleného interpretačního rámce, aniž by jí to však přitom bránilo zahlédnout celé množství interpretačních možností textu. I v rámci této jedné zvolené a systémově držené feministické interpretační perspektivy tak diplomantka nalézá v textech Preissově množství alternativních různocnění psychologických motivací jednotlivých postav fikčního světa (jeden příklad za všechny, Mánkovu nevěru s Evou v *Gazdině robě* interpretuje autorka nejen v linii romantické lásky – Mánka Evino samostatné nečekané rozhodnutí vdát se za jiného muže bolestně zaskočilo – ale také konzistentně v linii uvažování Beauvoir, Brownmiller, Bourdieu, jíž diplomantka sleduje, jako pouhou soutěž dvou mužů o kapitál ženského těla).

Dobře také postihuje ambivalentní a tragické postavení Kostelničky vůči patriarchálnímu genderovému řádu, jemuž na jedné straně vzdoruje (svou individuální aktivní, sebevědomou rolí), a zároveň jej potvrzuje a podléhá mu (a to jak

valorizací „maskulinních“ hodnot, nekritickým vzhlížením k otci a „povinným“ respektem k muži v rámci instituce manželství, tak svou výchovou Jenůfy a svým finálním činem). Ten diplomantka s odkazem na konstatování Lenderové ukazuje v daném historickém kontextu jako de facto nepříznakový a vzhledem k genderové opresi jako paradoxně očekávatelný – a zbavuje jej tak hávu singulární tragédie, která svou vahou může čtenáři potenciálně zastírat možnost širší reflexe genderového pozadí celého příběhu.

Celkově kvituji, že diplomantka přesvědčivě a pečlivě, krok za krokem svou podrobnou textovou analýzou nastínila feministickou dimenzi těchto dvou klasických, kanonických dramát Gabriely Preissové a poukázala tak mj. na sensitivitu českého kulturního prostředí 19. století na feministické otázky v době, kdy hýbaly Evropou (afirmativně Ibsen, kritická recepce starších děl Lva N. Tolstého atp.), a to i tehdy, kdy (na rozdíl od jiných autorek té doby) nejsou třeba tematizovány explicitně. Dobrý je i titul práce postihující vhodně její těžiště a zaměření, dobrá, podrobná (byť poněkud mechanická) strukturace do kapitol.

Pokud jde o **negativa**, nalézám jich osobně navzdory celkově převažující dobré úrovni v práci nemálo. Nejsou podstatného rázu: shodují se s autorkou ve volbě nástrojů, vedených interpretacích a závěrech. Problém však mám s konceptuální rovinou a stylem výkladu, najmě s určitým z mého hlediska mylně cíleným a poněkud trivializujícím uplatněním konceptuálního aparátu, který je používán k artikulaci otázek, jež by bylo možné uchopit i tradičnější optikou. Podstatný problém tak pociťuji v tom, že autorka nabízí sice záslužné podrobné čtení textu co do motivů, popsatečných běžným feministickým slovníkem jako problém dvojí sexuální morálky, domácího násilí, společenského diktátu ženské pasivity atp., avšak leckdy detailně rozebírá cosi, co se jen mírně poučenému čtenářstvu bude domnívám se jevit jako veskrze evidentní a bylo by možné to beze ztráty podstatné informace shrnout jedním konstatováním s odkazem na existující feministickou literaturu. Pro tyto účely by hádám posloužily i „klasické“ tituly typu Simone de Beauvoir *Druhé pohlaví*, Betty Friedan *Feminine Mystique*, Germaine Greer *Female Eunuch* atd. a diplomantka by nemusela tyto zřejmé a dobře popsané jevy analyzovat korpusem literatury od Goffmana přes Foucaulta, Bourdiea po Agambena.

Osobně mi přesně tento odborný kánon vyhovuje, jen se nemohu zbavit dojmu, že je v práci používán pro popis vcelku běžných motivů a otázek, zatímco k podchycení jemnějších mikrostruktur sociálního násilí, ovládnutí a jeho internalizace, pro něž je tento aparát dobře uzpůsoben, v práci nedochází. Skutečnost, že subjekt je utvářen svou konformitou se společenskými normami a očekáváními není zdaleka totéž jako paradoxnější a subtilnější foucaultovská problematika biomoci, normalizace a technologie utváření sebe sama či bourdieovský slovník habitu, naturalizace, internalizace a somatizace nadvlády a společenských hierarchií (podstatný rozdíl mj. spočívá již jen v ambivalentním rozvržení subjektu a objektu, které splývají do nerozlišitelnosti – subjekt není konfrontován s očekáváním a normami a pod tímto tlakem vůči nim a konformován, nýbrž si je sám dobrovolně vtiskuje).

Je možné, že pokud by autorka Foucaulta nepoužila, byl bych jako oponent měl tendenci jí to také vyčíst, avšak ve stávající podobě má stále neodbytný dojem, že rozsah, pozadí a implikace foucaultovských pojmů se – silně řečeno – trivializují do intuitivních pozorování, že subjekt se přizpůsobuje společenským konvencím a očekáváním, z čehož se vytrácí ona paradoxní dynamika neviditelnosti, nereflektovanosti a dobrovolnosti sebe-disciplinizace. V tom ohledu by bylo bývalo

lépe sice foucaultovský aparát podržet, avšak užívat ho čistě jen tam, kde je to opodstatněné, a nikoli inflačně zcela všude jako nálepku pro problematiku, pro níž by bylo lze vystačit s jednodušším pojmoslovím.

Abych uvedl dva příklady za všechny. Autorka nijak nekommentuje, že tytéž hodnoty tradiční, konvenční maskulinity, „příkladné“ u Kostelníččina otce, už jsou „přirozené“ zcela neakceptovatelné u Kostelníčky samotné, a vedou ji naopak k fatálním rozhodnutím: jednak k vlastnímu nešťastnému manželství (do něhož by se tak náhle a za každou cenu možná nepouštěla, kdyby byla společensky přijatelnější ve své autonomní roli suverénní hospodářky atp.) a jednak, když už nebyla konformní jako žena, pak k o to silnější snaze být genderově konformní jako „vzorná“ matka, i za cenu vraždy novorozence, jíž chrání svůj statut. Zde by byl prostor na to ukázat, jak vinou dvojího standardu a dodržování tradičních patriarchálních hodnot (žena nemůže být autonomní, očekává se „vzorný“ svazek, sexualita omezená na manželství atp.) je to nakonec subjekt sám, kdo internalizovav si genderový řád, sám sebe vháší do fatálních situací.

Druhý příklad. Diplomantka cituje, jak se v *Gazdině robě* postava Evy svěřuje Zuzce stran motivace své nevěry s Mánkem: „A víš, proč se s ním sejdu? Abych té jeho mamě, Kotlibovce a Maryši dokázala, že je mi třeba jen prstem kývnout, aby za mnú ještě jako ženáč přišel... (Preissova, 2006: 29).“ A zcela smysluplně se ihned táže: „Jedná se opět o Evinu potřebu naplnit tím své ‚ženství‘, jak bylo řečeno u Bourdieuho a Bartky? Dokazuje si tím Eva, že je stále žádaná, případně že má nad Mánkem stále moc?“ Bohužel však u těchto otázek diplomantka zůstává. Přitom přesně tady (a právě až přesně tady) by se mohla, s právě zmíněnou Bartky, Foucaultem a Bourdieuem, začít tázat, zda to není právě (jinak vzpurná a subverzivní Eva), kdo se paradoxně skrze gesto vzpoury a dokladu vlastní moci (nad mužem, jenž ji z de facto třídních důvodů odmítá) nedoupoští – tím, že muže svádí – dobrovolně o to silnější a hlubší sebe-disciplinizace směrem k habitu tradičního ženství (založeného na reduktivně a dichotomně pojeté sexualitě). Zdá se mi, že až na úrovni této analýzy, kdy je ve hře „dobrovolné“ performování internalizovaného řádu ze strany subjektu samotného, má smysl dovolávat se Foucaulta, Bourdieua a Agambena, Bartky, Butler atp. Běžným druhovlnným slovníkem popsateľná konformita ke stereotypu, což je to, co diplomantka vesměs popisuje, není totéž, co paradoxně dobrovolná internalizace habitu, sebedohled subjektu a každodenní peformance obyvatelného, žitelného těla, jak je promyšlejší výše zmínění autoři a autorky.

Stranou nechávám, že ač diplomantka reflektuje problematiku disability, právě ve scéně domácího násilí mezi Evou a jejím manželem Sámkem si ji v celé její intersekcionalní komplikovanosti neklade (např. jej „postižený“ muž genderován stejně, tj. stejně inferiorně, jako „nepostižená žena“? Vzpírá se Eva domácímu násilí v rámci empowering a svému pozitivnímu emancipovanému sebevědomí a etické nepřijatelnosti násilí, nebo zčásti také proto, že žije ve svém vztahu hierarchizovaný vztah právě co do roviny disability, což ji dodává na sebedůvěře?)

Tyto problémy se projevují i na úrovni (sumarizace) teoretického aparátu. Diplomantka místy mírně dezinterpretuje některé teoretické pojmy, např. Foucaultův výraz „represivní hypotéza“, na něž odkazuje skrze citace z knihy Pavla Barši: „Naše identity a tužby jsou vymezeny sociální vztahovou sítí a formovány hegemonní kulturou. Bez něčeho, od čeho se odlišujeme či proti čemu se stavíme, bychom nebyli schopní narýsovat své hranice“ (tamtéž: 70), což autorka hodnotí jako příklad represivní hypotézy. To je však poněkud krátké spojení. Citovaná slova jistě platí, ale pro vysvětlení pojmu represivní hypotézy by bylo potřeba dodat, že pointa (a

motivace) tohoto Foucaultova výrazu tkví primárně v tom, že (např.) sexualita je regulována nikoli tím, že by byla přímočaře cenzurně potlačována (a vymezována protitlakem a protitlakem a protipohybem odporu), nýbrž naopak tím, že se o ní mluví často, a je to právě určitým strukturujícím způsobem, skrze nějž se opakovaně a performativně, každodenně odehrává a utvrzuje ve společenských institucích. Toto nepochopení paradoxnější a subtilnější povahy aparátu, jak jej nalzáme u Foucaulta či Bourdieua, a jeho zaměnění za pouhou konformitu či vymezování se vůči normám a stereotypům je pro tuto diplomovou práci bohužel značně příznačné.

Stejně tak používat sousloví „poslušné tělo“ z Foucaultova *Dohlížet a trestat* či *Zrození biopolitiky* pro subjekty ženských postav v literárním textu je poněkud stylisticky nešťastné, konotuje to nechtěně stereotypní náhled na ženský subjekt coby redukovatelný a reifikovatelný na povolnou tělesnost. Dané sousloví má svůj étos v kontextu Foucaultova uvažování, kdy odhalí novověkou (nejen osvícenskou a liberální) epistémé v dimenzích, v nichž nebyla do té doby zpravidla nahlížena, tedy kdy oproti emancipačnímu racionalistickému narativu o novověku coby éře rozumu a svobody postaví ty dimenze, které stejně tak podstatně pracují s tělem, mocí a internalizovanou autoritou, to vše vepsané právě do oněch domněle bezrozporně emancipačních, pozitivních hodnot individuality a rozumu. Přenést ironičnost a subverzivnost sousloví „poslušná těla“ do odlišného diskursivního prostředí není stylisticky možné tak neproblematicky, jak to činí autorka.

K uchopení některých otázek diskutovaných v práci by bylo možné fakultativně doplnit i další tituly a teoretické zdroje. Např. k postižení genderované duální distribuce veřejného a soukromého by bylo možné využít práce Jean Bethke Elshtain *Veřejný muž, soukromá žena*. Hovoří-li autorka o pluralitě faktorů znevýhodnění a útlaku (aspekt genderový, sociální, etnický), snad by krom představy prostého aditivního modelu (autorka cituje Martu Kolářovou) bylo vhodné zmínit i ve feministickém myšlení často probíranou problematiku interseksionality (mj. třeba jména jako bell hooks, Glória Anzaldúa, Gayatri Ch. Spivak ad.), v rámci níž se namísto prosté adice upozorňuje, že jednotlivé aspekty (genderu, třídy, etnicity atp.) se naopak různé vzájemně kříží, komplikují, anulují či naopak potencují atp. (jak se ukazuje mj. právě v případě Kostelničky).

K postavě Kostelničky a ambivalentního vyznění jejího vztahu k otci by bylo možné využít, tak jak to diplomantka smysluplně činí za pomoci úvah Simone de Beauvoir a Luce Irigaray, na jedné straně emancipační rámeček (Petrona se vzpírá konvenční femininní roli druhého pohlaví a nachází ospravedlnění pro své sebevědomí v otcovské lásce), na straně druhé (což už diplomantka opomíjí) i obvyklý psychoanalytický rámeček Élektřina komplexu – viz k tomu též kritické i praktické zhodnocení in Julia Kristeva *Příběhy lásky*. Ke komentářům ohledně konstruovanosti sociálních identit, zasahujících i hlubší, individuální, intimnější vrstvy, kategorie a projevy subjektivity (autorka věcně konstatuje: „i zamilovanost se dá považovat za uměle vytvořený konstrukt – učíme se, co to znamená být zamilovaný/á,“), by bylo možné využít i práci Rolanda Barthesa *Zlomky milostného diskurzu*.

Další – pravda specifičtější literárněvědný – problém pro mne spočívá v tom, že ač autorka podává podrobné čtení syžetové výstavby a psychologické, sociální a genderové motivace postav i jejich uchycení v dobových mocenských a diskursivních vztazích, velice dlouho váhá s tím nabízet i čtení toho, co obě dramata sdělují na vyšší interpretační rovině. Jinak řečeno, nesleduje a nehodnotí dostatečně obě dramata z hlediska jejich komplexnějších textových strategií, nečte je i na rovině vyššího textového subjektu a interpretačních signálů směřovaných ke čtenáři

v dalších, vyšších vrstvách jejich sémantické a sémiotické výstavby. Mám za to (jistě nejinak než autorka práce), že Preissová chce právě na tragice a nereflektovanosti jednání postavy Kostelničky a Evy vystavět implicitní, a o to esteticky účinnější kritiku důsledků dodržování genderového řádu. Něco v tomto smyslu konstatuje diplomantka až v samém závěru práce, kam toto shrnutí také efektně načasovává. To je sympatické, z druhé strany to však ponechává po celou předchozí dobu dojem, že při sledování řeči a jednání dramatických postav diplomantka ignoruje pásmo řeči textového subjektu díla, jímž se implicitně drama obrací ke čtenáři pro hodnocení celého svého syžetu (v němž je jednání a motivace postav jen jedním ze stavebních kamenů) na vyšší, estetické, „ideové“ a řekněme také genderové rovině. K materiálu své analýzy tak diplomantka bohužel přistupuje poněkud příliš přímočaře, bez pozornosti na konstruovanost, strategičnost, mediovanost literárního textu, jako kdyby zacházela s „reálnými“ postavami, nikoli stavebními bloky složitějšího celku. (A i kdyby chtěla setrvat na rovině čtení postav, pak jsou existující konceptualizace literární postavy složitější, srov. v českém kontextu naratologické, strukturalistické a sémiotické analýzy např. in Hodrová, Fořt, Koteň, Kubíček, Češka ad.).

Dochází tak také mimo jiné paradoxně k situaci, že ačkoli diplomantka (zdá se bohužel víceméně pro forma) na začátku práce jmenuje některé autorky feministické literární vědy, de facto jejich nástrojů nevyužívá. Přehlíží tak kupříkladu poměrně dlouhou tradici feministické literární vědy věnující se „gynokritickému“ vyrovnávání se ženské tvorby s celou konceptuální a stereotypní zátěží odkazu maskulinní tradice reprezentace. Opřít se tak mohla mj. namátkou třeba o práce autorek jako Sandra Gilbert, Susan Gubar, Elaine Showalter, Barbara Johnson, Rita Felski, Camilla Paglia ad., které pracují s podobnou tematikou (latentně feministických textů psaných ženami), byť na materiálu jiné kultury a jiném kánonu.

V té souvislosti třeba dodat: jakkoli diplomantka nabízí záslužně podrobné a soustředěné genderové čtení děl Preissové, které je z tohoto hlediska v současném kontextu relativně (avšak právě jen relativně) osamocené, nelze zcela a bezvýhradně souhlasit s jejím tvrzením, že „literatura o Preissové je převážně z let minulého století“ a že „současná literatura Preissovou víceméně netematizuje (...) a do jisté míry ji opomíjí“. Např. přestože Libuše Heczková sice nemá ve své knize *Píšící Minervy* přímo kapitolu věnovanou Gabriele Preissové, jejího díla se přesto zčásti dotýká, a zejm. pro širší i podrobnější kontextualizaci dobových podmínek, jejich ideových zdrojů a intelektuálního potenciálu bych doporučoval vzít v úvahu i tuto práci vedle těch v diplomové práci zmiňovaných (Lenderová, Horská). Totéž platí, zejm. co do složité a ambivalentní problematiky mateřství, o práci Marcina Filipowicze *Roditelky národů*, kterou by bylo třeba doplnit (diplomantka se nicméně správně obrací k jiné zásadní práci k tématu, *V bludném kruhu mateřství*). Vedle Heczkové i Filipowicze jsou pro literárněvědnou problematiku zásadnější i další tituly v práci nezmiňované, a to zejména práce Dobravy Moldanové (*Studie o české próze na přelomu století, Na písčítých půdách : České spisovatelky na přelomu 19. a 20. století*), Evy Kalivodové Věšíňové, Jaroslavy Janáčkové, Drahomíry Vlašínové, příp. badatelů zahraničních, jako Ivety Jusové, Roberta Pynsenta, Alfreda Thomase ad. Všechny tyto jmenované práce pocházejí z období posledních dvaceti let a jsou zcela aktuální a relevantní.

(Pro podrobnější zmapování odborné bohemistické literatury k tématu doporučuji využít veřejně na internetu přístupnou podrobnou a informativní bibliografickou databázi Ústavu pro českou literaturu AV ČR, vvi. K Preissové v ní lze při letném náhledu nalézt přes 150 záznamů, z nichž je ovšem pravda jen menšina pro danou práci relevantních.) Tato kritický výhrada vůči diplomantčině tvrzení však padá zčásti

i na mou hlavu, měl jsem diplomantku upozornit na práce těchto badatelek již dříve, při spolupráci na souboru genderově podložených literárněhistorických studií *Tváří v tvář* (vydaném FHS UK.) Tvrzení, že Preissová je v novější a současné době opomíjena, neplatí také už z toho hlediska, že navzdory inflaci tendenčních prací v době před rokem 1989, je Preissová přítomna nejen ve (výše zmíněné) odborné literatuře literárněvědné, ale i na jevištích předních českých divadelních scén, mj. třeba Vinohradského divadla, divadla Na Zábradlí či Pod Palmovkou (nemluvě samozřejmě o dílech Janáčkových, skrze něž se autorka, samozřejmě ve specificky přetavené podobě, jako jedna z mála českých spisovatelek, dostává prostřednictvím předních operních scén celého světa do širšího mezinárodního povědomí).

S problémem přehlížení literárnosti, konstruovanosti analyzovaných textů také zčásti souvisí to, že text práce je mnohdy poněkud stylisticky neobratný či zkratkovitý. Např. titul kapitoly „Analýza Evina manželství v dramatu“ by asi měl být formulován spíše jako „Interpretace motivu manželství v syžetové výstavbě dramatu“. Nejde o stylistické hnidopišství nad jednou formulační zkratkou (čtenář samozřejmě chápe, že autorka neprovádí žádnou psychoanalýzu žádného reálného svazku v aktuálním světě). Jde spíše o poukázání na již výše zmíněný symptomatický postup, kdy autorka dopodrobna rozebírá (někdy mnohde evidentní) postupy a záměry (motivace a jednání postav atp.), aniž by sledovala jejich širší interpretační dopady v rámci literárního textu coby fikčního univerza. A jak bylo řečeno výše, právě určitá neobratnost se v zacházení s literárním textem coby artefaktem, resp. estetickým objektem, jehož textové signály jsou mnohonásobně lomeny dalšími významy tak, jak postupují jednotlivými vrstvami jeho literární výstavby a interpretační recepce, kvalitativní vyznění práce poněkud snižuje. Podobně věta „Kdo má v díle moc?“ jakoby pocházela z nějaké barthesovské úvahy o autoritě a svrchovanosti hlasu vypravěče a autorského subjektu spíše než tázání se na distribuci a rozvržení moci mezi postavy v syžetové konfiguraci daného literárního textu. (A pokud by ji hodnotil, řekněme, některý/á kolega/yně vyznávající představu – zjednodušeně řečeno – „čisté“ literatury bez „ideologických“ interpretačních nánosů – která podle mého názoru neexistuje –, pak by ji, nezaslouženě, leč přesto měl vinou těchto určitých stylisticko interpretačních neobratností tendenci snižovat.)

K těmto výtkám zásadnější povahy se pojí i další problémy drobnějšího rázu. Na textu práce se mi zdá patrné, že jednotlivé kapitoly byly dodatečně dopracovávány, aniž by se to (argumentačně, formulačně a stylizačně) odrazilo na následných, resp. původních pasážích. Tak např. kap. 5 začíná opět, jako by se jednalo o začátek práce, nikoli navazování na již značné množství předchozích stran. V práci tak též dochází k opakování totožných uvozujících pasáží, opakovaných formulací záměrů atp. Drobná neuspořádanost panuje v textu práce z hlediska formálního způsobu odkazování: není obvyklé a akceptované odkazovat na totožný citovaný text (uzuálně prostřednictvím příslovce „tamtéž“) přes hranice (dokonce několika) odstavců a obzvláště pak ne, pokud je mezitím citován jiný text (odkazovací souvislost je přerušena a není pak pro čtenáře zřejmé, k jakému citovanému textu se příslovce „tamtéž“ vztahuje). Nerozumím příliš zdá se mi poněkud arbitrárně zvoleným titulům 5 a 6 kapitoly. Název „Aplikace mocenských vztahů na Její pastorkyni“ by bylo snad vhodné doplnit výrazem „teorie / konceptu mocenských vztahů“. Stejně tak název kapitoly „Aplikace teoretických východisek na Gazdinu robu“ má naznačovat, že až doposavad, do s. 70, nebyla teoretická východiska nijak uplatňována?

Zcela na okraj jen dodávám, že oceňuji, jak diplomantka cituje mé práce, avšak v některých případech by bylo namísto spíše citovat (vesměs) původní zahraniční autority, které se k dané problematice prvotně vyslovovaly a jež jsou v autorkou

citovaných (mých) textech pouze sumarizovány. Tak například k tezi o konstitutivním vyloučení a zneviditelnění žen v rámci ustavování patriarchálně založeného a falogocentrického uspořádání společnosti a kultury netřeba citovat moji práci, nýbrž odkazovat mj. třeba na de Beauvoir a Irigaray (či jejich teze uvést s tím, že jsou citovány a odkazovány v mém článku; texty obou těchto myslitelůk přitom diplomantka na jiných místech používá). „Zásluha“ či „pointa“ mého textu, jež autorka cituje, je maximálně v tom, že na jednom místě zdůrazňuje a shrnuje tři rozdílné (avšak ve výsledku totožné a komplementárně působící) strategie, jimiž jsou ženy ve společnosti diskurzivně zneprítomněny: v jiné práci (knize *Psaní vně logocentrismu*) tyto modalities pojmenovávám jako v podstatě beauvoirovskou „absenci“ (prosté vyloučení skrze mlčení, ignoranci, přehlížení, vypouštění ženy coby toho Druhého), v podstatě foucaultovskou „abundanci“ (vytěsnění skrze príliferaci a pozitivitu diskurzu, tedy naopak skrze to, že se o ženách mluví neustále, ale pouze a zásadně stereotypně a reduktivně) a v podstatě irigarayovskou a kristevovskou „abjekci“ (konstitutivnost tohoto vyloučení pro dominantní řád a panika a znechucení, jíž tento řád propadá, pokud se ženy začínají, navzdory jeho snaze o opak, propracovávat do popředí, tedy nechuť a backlash vůči feminismu jako takovému). Autorka toto zčásti naznačuje, upozorňuji zde jen na to, že by bylo lepší v textu její práce odkazovat na „kováře“ (původní feministické myslitelky) a z „kovářička“ citovat jen to, co k dané problematice přidává, tedy ony tři různé modalities konstitutivního zneprítomnění ženského subjektu. To však čistě jen na okraj.

Práci, navzdory výše zmíněným výhradám, zejména pro její pečlivě a důsledně vystavěné rozkrytí silné genderové dimenze daných dvou kanonických dramát Gabriely Preissové, doporučuji k obhajobě, a to s hodnocením 2, *chvalitebně*.

Mgr. Jan Matonoha, M.Phil., Ph.D.

16. října 2012, Sheffield, UK